

## فرهنگ و اقتصاد

دکتر صادق واعظزاده

مرحوم دکتر زرین کوب در پایان نگارش یک دوره تاریخ ایران از آغاز تا انقلاب اسلامی نتیجه می‌گیرد که در زیر رفت و آمد سلسله‌های پادشاهی و جنگ‌ها و کشمکش‌های سیاسی، جریان فرهنگی غنی و پر قدرتی جاری بوده است که پایداری و ماندگاری ایران را به عنوان یک ملت حفظ کرده است. به طور کلی سیاست فوری‌ترین و اقتصاد ملموس‌ترین وجه پدیده‌های اجتماعی در سطح ملی است. اما فرهنگ اساس و بنیان این پدیده‌ها است. اگر چه در شرایط کم‌توجهی نظریه‌های تحول تاریخ و جامعه به فرهنگ، تالکت پارسونز جامعه‌ای را با ثبات دانست که در آن نظام فرهنگی بر نظام سیاسی و اقتصادی غالب باشد و نیز هانتینگتون حوزه‌های متخاصم در سطح بین‌المللی را بر اساس تمدن و فرهنگ صورت‌بندی کرد، اما این امام خمینی (ره) بود که قبل از آنها با ارائه تبیین جدیدی از معارف دینی، بر اهمیت نقش فرهنگ در تحول اجتماعی و سیاسی در همه سطوح تأکید کرد و در عمل چنین تحولی را بر پایه فرهنگ دینی در یک جامعه بزرگ رهبری نمود و پس از پیروزی انقلاب، مرجع حقوقی مستقل و عالی‌رتبه‌ای را برای سیاست‌گذاری فرهنگ در سطح ملی تأسیس کرد. پس از آن بود که فرهنگ جایگاه تأثیرگذاری در تحلیل تحولات اجتماعی پیدا کرد، به طوری که اخیراً در متون علوم اجتماعی از تجربه پیروزی انقلاب اسلامی ایران به عنوان عامل ظهور این رویکرد نظری یاد می‌شود. فرهنگ زمینه و ظرف امور اجتماعی و سیاسی و اقتصادی است و امروز در پی تسهیل و تسریع ارتباطات اجتماعی از جمله بر اثر توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات، ظرف و مظروف در هم فرو رفته، به طوری که بعضاً تفکیک امر فرهنگی از امر اقتصادی دشوار شده است. تا جایی که در صنایع فرهنگی تفکیک اقتصاد از فرهنگ عموماً غیرممکن است. تجربه بیش از سه دهه سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی توسعه در ایران حاکی از آن است که بدون زیرساز فرهنگی، ساختارها و سازوکارهای اقتصادی پایداری و پذیرش عمومی نمی‌یابد و بدون الزامات اقتصادی سیاست‌های فرهنگی اجرا نمی‌شود.

ادامه در صفحه ۴

## برگزاری نشست هم‌اندیشی شورای عالی مرکز و اعضای اندیشکده‌ها



نشست هم‌اندیشی شورای عالی و اعضای اندیشکده‌های مرکز در روز جمعه ۹۳/۲/۱۲ در محل باغ ملی گیاه‌شناسی با هدف بررسی و تبادل نظر در زمینه چپستی و چگونگی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و جایگاه اندیشکده‌ها و هماهنگی فعالیت‌های آنها برگزار شد. در این نشست دکتر صادق واعظزاده، رئیس شورای عالی و رئیس مرکز درباره پیشرفت اسلامی ایرانی؛ چپستی و چگونگی، دکتر هادی اکبرزاده، معاون علمی و تقسیم

با هدف جلب مشارکت مستمر جوانان و دانشجویان در برنامه‌های مرکز الگو؛

## پنجمین کنگره پیشگامان پیشرفت در اردیبهشت ماه برگزار می‌شود



سپرست دبیرخانه پنجمین کنگره پیشگامان پیشرفت از برگزاری این کنگره در هجدهم اردیبهشت‌ماه در تهران با هدف فراهم نمودن زمینه بهره‌مندی از دیدگاه‌ها و ایده‌های اصیل جوانان در امر پیشرفت کشور خبر داد.

علی متقیان، سرپرست دبیرخانه پنجمین کنگره پیشگامان پیشرفت، در جمع معاونان فرهنگی واحدهای

## تدوین و انتشار کتاب مجموعه مقالات دومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

دبیر کمیته انتشارات دومین کنفرانس الگو گفت کتاب مجموعه مقالات دومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت تدوین و فروردین ماه منتشر شد. وی افزود کنفرانس‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به صورت سالانه و با هدف ۱- فرصت آفرینی برای ارائه آخرین یافته‌ها و دستاوردهای محققان و اندیشمندان کشور در زمینه‌های مرتبط با

دبیر کمیته انتشارات دومین کنفرانس الگو گفت کتاب مجموعه مقالات دومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت تدوین و فروردین ماه منتشر شد. وی افزود کنفرانس‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به صورت سالانه و با هدف ۱- فرصت آفرینی برای ارائه آخرین یافته‌ها و دستاوردهای محققان و اندیشمندان کشور در زمینه‌های مرتبط با

ادامه در صفحه ۳

## فراخوان پنجمین نشست اندیشه‌های راهبردی با موضوع نظام مردم‌سالاری دینی

پنجمین نشست اندیشه‌های راهبردی با موضوع «نظام مردم‌سالاری دینی» و با شرکت شخصیت‌های دانشگاهی و حوزوی در محضر رهبر معظم انقلاب اسلامی برگزار خواهد شد. از استادان و محققانی که پیرامون موضوع نشست پژوهشی را به انجام رسانده‌اند، دعوت می‌شود به منظور حضور در این رویداد عالی علمی، مقالات جدید و منتشر نشده خود را حول محورهای نشست که حاوی دیدگاه و دستاوردهای اصیل و بدیع باشد، ارسال نمایند. سخنرانان و شرکت‌کنندگان نشست پس از داوری مقالات از سوی هیأت داوران انتخاب خواهند شد و مقالات پذیرفته شده در کتاب نشست به چاپ خواهد رسید. آخرین مهلت ارسال مقالات ۹۳/۵/۳۰ است.

محورهای نشست عبارتند از:

- ۱- اهمیت، مفهوم و اضلاع نظام مردم‌سالاری دینی
- ۲- فلسفه و مبانی نظری نظام مردم‌سالاری دینی
- ۳- مؤلفه‌ها و مختصات نظام مردم‌سالاری دینی
- ۴- پیشینه علمی و تحقیقاتی نظام مردم‌سالاری دینی

ادامه در صفحه ۷

### آغاز تدوین مبانی آمایش بنیادین/۲

### تدوین و انتشار

تک نگاشت‌های علمی در مرکز الگو/۲

بررسی گزارش عملکرد و صورت‌های مالی مرکز در پایان سال ۱۳۹۲/۳

بررسی تجربیات مدیران فرهنگی/۶

بررسی رابطه توسعه مالی، تجارت خارجی و رشد اقتصادی

در کشورهای منتخب اسلامی/۸

## تدوین و انتشار تک نگاشت‌های علمی در مرکز الگو

دکتر هادی اکبرزاده، معاون علمی و تقسیم کار ملی مرکز گفت مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در نظر دارد با هدف تولید دانش و گسترش و تعمیق ادبیات موضوعی در حوزه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، کتابهایی را به صورت تک‌نگاشت‌های علمی فاخر منتشر نماید. وی افزود تک‌نگاشت (Monograph) نوشتاری تخصصی و نیمه مبسوط در حدود ۴۰ تا ۶۰ صفحه است که توسط یک پژوهشگر خبره در یک موضوع خاص نگاشته می‌شود. تک‌نگاشت از نظر حجم و محتوا حداقل مقاله و کتاب است و نویسنده با پردازش و تحلیل یافته‌ها و مطالعات تخصصی پیشین و افزودن یافته‌های پژوهشی خود و تحلیل جامع و منسجم آن‌ها افق‌های تازه‌ای را در زمینه مورد بررسی می‌گشاید. معاون علمی و تقسیم کار ملی مرکز تصریح کرد برای شروع فرایند تدوین تک‌نگاشت در گام اول کمیته‌ای متشکل از سه تن از اساتید خبره از بین مقالات ارائه شده در کنفرانس‌ها، همایش‌ها و نشست‌های اندیشه‌های راهبردی مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت تعدادی را انتخاب نمودند و از نویسندگان آن‌ها برای تدوین تک‌نگاشت دعوت به عمل آمد که با استقبال خوبی نیز مواجه شد. به طور کلی شاخص‌هایی که در انتخاب یک مقاله برای تدوین تک‌نگاشت مورد توجه قرار گرفتند، عبارت بودند از:

- ۱- میزان ارتباط موضوعی مقاله با مباحث مربوط به الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
- ۲- کیفیت مرور ادبیات یا سیر موضوع (Literature survey)
- ۳- نقاط قوت مقاله به لحاظ استحکام

دکتر محمد جواد ایروانی، معاون نظارت و حسابرسی دفتر مقام معظم رهبری این گزارش را نشان دهنده فعالیت‌های گسترده، مبنایی و ریشه‌ای در مرکز دانست و از همکاران مرکز و تلاش‌های انجام شده قدردانی کرد. در این جلسه عملکرد مرکز در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ و همچنین صورت‌های مالی یک ساله منتهی به ۲۹ اسفند ۱۳۹۱ مورد تأیید اعضای شورای عالی و حسابرسان مستقل قرار گرفت

### بررسی گزارش عملکرد و صورت‌های مالی مرکز در پایان سال ۱۳۹۲

دکتر محمد جواد ایروانی، معاون نظارت و حسابرسی دفتر مقام معظم رهبری این گزارش را نشان دهنده فعالیت‌های گسترده، مبنایی و ریشه‌ای در مرکز دانست و از همکاران مرکز و تلاش‌های انجام شده قدردانی کرد. در این جلسه عملکرد مرکز در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ و همچنین صورت‌های مالی یک ساله منتهی به ۲۹ اسفند ۱۳۹۱ مورد تأیید اعضای شورای عالی و حسابرسان مستقل قرار گرفت

دبیر سومین کنفرانس الگو:

## استقبال استادان و محققان از سومین کنفرانس الگو مطلوب بوده است

دکتر هادی اکبرزاده، دبیر سومین کنفرانس الگو گفت استقبال استادان و محققان دانشگاهی و حوزوی از کنفرانس مطلوب بوده است. وی افزود بیش از ۲۵۰ مقاله به دبیرخانه کنفرانس واصل شد که اکنون کمیته علمی کنفرانس براساس شاخص‌های مورد نظر در حال بررسی و ارزیابی آنها است. معاون علمی و تقسیم کار ملی مرکز الگو تصریح کرد: تعداد مقالات دریافتی نسبت به کنفرانس‌های اول و دوم الگو رشد و افزایش خوبی داشته و در مجموع مقالات

تخصصی خوبی دریافت شده است. همچنین برخی از استادان برجسته و ممتاز دانشگاهی و حوزوی مقالات خوبی تهیه و ارسال نموده‌اند که انشاءالله مقالات منتخب پس از ارزیابی‌های نهایی در مجموعه مقالات کنفرانس درج و همزمان با کنفرانس منتشر خواهند شد. دبیر کنفرانس اضافه کرد: داوری مقالات به اتمام رسیده و برنامه کنفرانس به اطلاع شرکت‌کنندگان رسیده است. وی افزود وبگاه کنفرانس تا تاریخ ۲۲ اردیبهشت ماه جهت ثبت نام علاقه‌مندان فعال خواهد بود.



## آغاز تدوین مبنای آمایش بنیادین

دکتر حجت الله عبدالملکی

دبیر اندیشکده آمایش بنیادین و عضو هیات علمی دانشگاه امام صادق (ع)

اندیشکده آمایش بنیادین مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در دهم اسفندماه ۱۳۹۲ به منظور بحث و بررسی در خصوص مبنای آمایش بنیادین در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و تبیین دقیق‌تر مأموریت‌ها و شرح وظایف این اندیشکده تشکیل جلسه داد. در این جلسه آقای دکتر جبل عاملی - رییس اندیشکده آمایش بنیادین - توضیحاتی در خصوص برنامه اقدام مرکز جهت تدوین مبنای الگو در حوزه‌ها و عرصه‌های تخصصی ارائه نمودند. ایشان در این رابطه به نحوه کمک این اندیشکده به مبنای الگو و نیز فرایند تدوین مبنای آمایش بنیادین از طریق تحلیل اجزاء پایه‌ای مطرح در تعریف آمایش بنیادین اشاره کردند. در ادامه، اعضاء درباره نحوه تدوین مبنای آمایش بنیادین به بحث و گفتگو پرداختند. آقای دکتر غفوری آشتیانی به مساله و محور اصلی در توزیع جمعیت در سطح جغرافیا به عنوان مبحثی مبنایی در آمایش بنیادین اشاره کردند. ایشان توجه به مسائلی از جمله سعادت، رفاه، ایمنی، عدالت و ... را از محورهای قابل تامل در این زمینه دانسته و ثمره نهایی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت را ارتقاء معنویت جمعیت - همراه با بهبود معیشت - معرفی کردند. در همین راستا آقای مهندس آرامی به مساله مبنای ارزشی آمایش بنیادین اشاره نمودند. ایشان وجه تمایز آمایش بنیادین از آمایش متعارف را حضور ارزش‌های

اصیل و مبنایی دانستند که از طرف الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت القاء می‌شود. ایشان در تدوین نهایی بخش آمایش در الگو، ضرورت لحاظ عناصری از جمله عدالت فضایی، کارایی بیشتر نظام اقتصادی و اجتماعی، انسجام و هویت ملی، مسائل زیست محیطی، امنیتی، دفاعی، کرامت انسانی و حسن مجاورت را مورد تأکید قرار دادند. در ادامه آقای مهندس اینانو به ضرورت لحاظ تأثیرات فراملی کشور در طراحی بخش آمایش بنیادین الگو توجه دادند و ضمن تأیید اهمیت ابعاد ملی و درون ملی در آمایش، عدم توجه کافی به ابعاد فراملی و منطقه‌ای جغرافیای کشور در برنامه‌های موجود آمایش را ضعیف دانستند که در اسناد آمایش بنیادین لازم است بر طرف شود. آقای دکتر فرج زاده انسان الهی را محور آمایش بنیادین دانستند. از دیدگاه ایشان انسانی الهی با خصوصیات بومی و ایرانی (که ظلم نمی‌کند، دنیا و آخرت را در کنار هم می‌بیند، به محیط زیست توجه دارد و ...) محور برنامه ریزی خواهد بود. این محوریت در کوچک‌ترین واحد برنامه ریزی تا سطح بین‌المللی متجلی می‌شود. در پایان آقای دکتر جبل عاملی برنامه مرکز را برای تشکیل کارگروهی مشتمل بر اعضای از اندیشکده‌های مختلف جهت تنظیم وحدت رویه در تدوین مبنای تخصصی الگو تشریح نمودند.



## نتایج مقدماتی مطالعات برای تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت کشاورزی

گروه کشاورزی و منابع طبیعی مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، گزارش هشتمین نشست خود را در رابطه با نتایج مقدماتی مطالعات مربوط به تدوین الگوی پیشرفت کشاورزی منتشر کرد.

در این گزارش ویژگی‌های بخش کشاورزی در وضع موجود در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، سیاستگذاری (نقش دولت)، پژوهش و آموزش و ترویج و فناوری، حقوقی و قانونی، منابع طبیعی و محیط زیست تشریح شده و با بر شمردن ویژگی‌های مطلوب در هر یک از ابعاد فوق، مجموعه‌های هدفی که برای پیشرفت کشاورزی ضروری هستند بیان گردیده است.

این گزارش همچنین در بر گیرنده یک چهارچوب نظری برای پیشرفت کشاورزی ایران است که از ۷ رکن اساسی شامل: «کشاورزی مبتنی بر پایداری انسان و بوم»، «تاکید بر اصل مجموعه‌ای بودن فعالیت‌های مرتبط با کشاورزی»، «اصالت و محوریت کشاورزی در فرایند پیشرفت»، «مدیریت دانش، توسعه تکنولوژی و ارتقای بهره‌وری»، «تحول نهادی»، «توسعه ظرفیت‌ها» و «سرزمین‌گرایی در مقابل کارکردگرایی» برخوردار است. نتایج حاصل از نشست هشتم گروه

کشاورزی و منابع طبیعی، عناصر الگوی پیشرفت را در ۷ مقوله «مبانی، باورها و ارزش‌های اسلامی»، «نظام‌های اصلی»، «بازیگران اصلی»، «زیر نظام‌های کشاورزی»، «منابع استراتژیک»، «زمینه‌سازها»، «استراتژی‌های اصلی»، «آثار بلند مدت مورد انتظار» و «اهداف» بیان کرده است.

در گزارش گروه کشاورزی و منابع طبیعی، مشخصه‌های اساسی الگوی پیشنهادی به قرار زیر است:

«رابطه کامل، شفاف و سازنده بین خانوار کشاورز، نهادها و دولت». «تعامل کافی، پایدار و اثربخش بین منابع پایه، منابع انسانی، منابع مالی، دانش، مهارت و آگاهی‌های فنی و مدیریتی». «استمرار شرایط برای بهره‌گیری از انگیزه‌ها و اراده‌های سازنده و توسعه ظرفیت‌ها در مسیر توسعه فناوری، تکمیل زنجیره ارزش و ارتقای بهره‌وری، گسترش کشاورزی صنعتی و توسعه منابع و مزیت‌های رقابتی».

«پیشرفت مبتنی بر راهبردهایی که بر اساس مأموریت بخش کشاورزی و تحلیل‌های محیطی و منبعث از باورها و ارزش‌های دینی، در الگوی کلان اسلامی ایرانی پیشرفت، محقق خواهند گشت».

در هشتمین نشست اندیشه‌ورزی مطرح شد:

## تحقق پیشرفت اسلامی ایرانی، نیازمند یافتن سازوکارهای مناسب و درست



این ارتباطات است که باید بررسی و اصلاح شود.

استاد دانشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه صنعتی شریف در بخش دیگری از اظهارات خود، تاریخچه تحولات غرب و ریشه‌های آن را بررسی کرد و با بیان اینکه در جامعه باید به دنبال کشف سازوکارهای درست و مناسب پیشرفت باشیم، تصریح کرد: پیشرفت علمی و اقتصادی غرب نیز نتیجه فعال شدن سازوکارهای پیش‌برنده آن بوده است.

وی گفت: دو تصور برای تحقق پیشرفت وجود دارد؛ یکی پیشرفت با تصمیم‌گیری و اراده و فرماندهی متمرکز و دوم، پیشرفت با طراحی و به راه افتادن سازوکارهای ایجادکننده پیشرفت؛ که پیشرفت مبتنی بر کارکرد سازوکارها، فرایندی ریشه‌دار، مستمر و بالنده خواهد بود.

ایشان در پایان با ارائه مدل نمونه‌ای از مجموعه سازوکارها برای پیشرفت جامعه شامل سازوکارهای رشد اندیشه، رشد کیفیت حاکمیت، رشد کیفیت و کمیت آموزش و پژوهش و رشد اقتصادی و توان مادی - به تشریح نقش و عملکرد هر سازوکار و تأثیر آنها در یکدیگر و در حرکت کلی جامعه جهت تحقق پیشرفت پرداخت و تأکید کرد برای تحقق پیشرفت اسلامی ایرانی باید به سازوکار رشد اندیشه و تقویت و تعمیق بستر لازم و نهادینه برای بیان اندیشه‌ها و تضارب آزاد افکار و بلوغ اندیشه‌ها، به خصوص در محیط‌های علمی و نخبگانی، اهتمام جدی داشت تا پایه‌های لازم برای ایجاد سازوکارهای پیشرفت و عملکرد صحیح آن‌ها را فراهم سازد.

استاد دانشگاه صنعتی شریف معتقد است: برای تحقق پیشرفت اسلامی ایرانی در جامعه، نیازمند یافتن سازوکارهای مناسب پیشرفت در کشور هستیم.

دکتر علی نقی مشایخی، استاد دانشگاه صنعتی شریف در هشتمین نشست اندیشه‌ورزی مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، درباره ساختارهای نظام در ایجاد الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی سخن گفت. وی با اشاره به اینکه چشم‌انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایرانی، سند مهمی است که وضعیت مطلوب جامعه را در سال ۱۴۰۴ ترسیم کرده است، افزود: الگوی پیشرفت ایرانی اسلامی باید الگویی باشد که در مسیر

پیشرفت، جامعه را از آنچه در سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ ترسیم شده است، عبور دهد. عضو اندیشکده اقتصاد مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با تأکید بر اینکه یکی از پیش‌نیازهای طراحی الگوی پیشرفت، تحلیل و درک علل عملکرد نامطلوب گذشته است، اضافه کرد: آنچه به عنوان عملکرد گذشته ملاحظه می‌شود حاصل ساختار نظام و سازوکارهای حاکم بر آن است. اگر سازوکارها و ساختار مناسب نباشد، هر چقدر هم که هدف‌ها، عالی و آرمان‌ها بلند باشد، نتیجه دلخواه به دست نمی‌آید.

برای پیشرفت اسلامی ایرانی باید سازوکارهای مناسب آن بر اساس ارزش‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی، تعیین و راه‌اندازی شود به طوری که بتواند جامعه را از ایستگاه‌هایی نظیر وضعیت ترسیم شده در چشم‌انداز ۱۴۰۴ عبور دهد.

به گفته دکتر مشایخی این ساختار شامل اجزاء و ارتباطات آنها و قواعد حاکم بر

شد هر یک از این مقالات در قالب و فرمت تعیین شده و در یک ساختار واحد، یکسان‌سازی و استانداردسازی شوند. بعد از اتمام قرارگیری آثار در مجموعه مقالات، گروه تدوین اقدام به بازخوانی و ویرایش مجموعه نمود. تدوین کتاب مجموعه آثار بر اساس محورهای کنفرانس صورت گرفت. محورهای دومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و تعداد مقالات هر بخش به قرار زیر می‌باشد: محور اول با موضوع «مفاهیم و مبانی عمومی پیشرفت» ۱۹ مقاله

محور دوم با موضوع «پیشرفت و حوز‌های معرفتی جهان اسلام» ۳ مقاله  
محور سوم با موضوع «اصول و ارکان پیشرفت» ۲ مقاله  
محور چهارم با موضوع «اصول و مبانی پیشرفت در حوزه اجتماع» ۲۰ مقاله  
محور پنجم با موضوع «اصول و مبانی پیشرفت در حوزه سیاست» ۵ مقاله  
محور ششم با موضوع «اصول و مبانی پیشرفت در حوزه اقتصاد» ۱۲ مقاله  
محور هفتم با موضوع «اصول و مبانی پیشرفت در حوزه فرهنگ» ۱۲ مقاله

## تدوین و انتشار کتاب مجموعه مقالات دومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

ادامه از صفحه ۱

وی تصریح کرد به منظور مستندسازی آثار و مقالات رسیده به دبیرخانه و همچنین استفاده صاحب نظران، استادان و محققان کشور از این مقالات علمی، دبیرخانه کنفرانس اقدام به تهیه و تدوین کتاب مجموعه مقالات دومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت نموده است. این مجموعه مقالات در قالب کتابی دو جلدی تدوین شده است و مایه اصلی برای تهیه سند مبانی الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی را نیز فراهم آورده است که به نظر محققان و سیاستگذاران و نظریه پردازان پیشرفت‌کشور خواهد رسید.

وی در انتها افزود در فرایند تدوین کتاب، در ابتدا تعداد ۷۳ اثر از آثار رسیده به این دبیرخانه که در فرایند داوری‌ها، اولویت چاپ را دریافت نمودند، مشخص شدند و سپس تلاش



همین راستا دومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت نیز با محوریت «تهیه و تدوین مفاهیم، مبانی و ارکان الگوی پیشرفت» در اردیبهشت ماه ۱۳۹۲، در محل کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران برگزار شد که در نتیجه تعداد قابل توجهی آثار و مقالات علمی با محوریت این کنفرانس به دبیرخانه کنفرانس ارسال گردید.

## چکیده مقاله

## پیشرفت حکمت بنیان و مدل مفهومی مؤلفه‌های آن



حجت الاسلام دکتر علی ذوعلم استادیار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، در مقاله‌ای با عنوان "پیشرفت حکمت بنیان و مدل مفهومی مؤلفه‌های آن" گامی در جهت آرایه مدل مفهومی الگوی اسلامی ایرانی برداشته است. نگارنده اینچنین طرح مساله می‌کند و بر این باور است که در مورد الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، تلاش‌های علمی و پژوهشی خوبی آغاز شده است. اما دستاورد این تلاش‌ها اگر در مدل مفهومی واضح و جامعی که بر اساس مبانی و ارزش‌های اسلامی طراحی شده باشد، جایابی نشود و از هم‌اکنون سامان و سازمان نیابد، نه تنها کمک مؤثری به فرآیند تدوین الگو نخواهد کرد، که چه بسا موجب سردرگمی و کندی و تأخیر هم بشود. یافته‌های علمی و اطلاعات پژوهشی آنگاه که بدون مدیریت صحیح علمی و به گونه‌ای اتفاقی و پراکنده تولید شوند، نمی‌توانند در طراحی نقشه‌های کلان چندان مفید باشند.

بنابراین مدل مفهومی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، حلقه مهمی در سلسله تدابیر علمی مورد نیاز است. در این مقاله، اجمالاً و ارتجالاً با استفاده از نتایج مطالعات و تحقیقات موجود، نظرات و دیدگاه‌های صاحب‌نظران، جمع‌بندی‌های کلی از تجارت مشابه و کلان چند ساله اخیر و مهم‌ترین چالش‌ها و نیازهای عینی جوامع بشری - با تأکید بر جامعه ایران - و چکیده دستاوردهایی که از تجربه‌های متعدد ملی و جهانی در اختیار ما است، بر مبنای دیدگاه اسلامی، پیش‌طرح کلان و کلی‌ای در مورد مدل مفهومی الگو ارائه شده است. در بخشی از این مقاله، تجربه‌ها و یافته‌های سایر اسناد نیز اقتباس شده است. ارزش‌های بنیادین "نقشه مهندسی فرهنگی کشور (دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی)" و "اهداف کلی" - و نیز الگوی هدف‌گذاری - برنامه درسی ملی

حجت الاسلام دکتر علی ذوعلم

جمهوری اسلامی ایران (وزارت آموزش و پرورش)، پشتیبان اصلی لایه‌های اول و دوم این مدل است. دیدگاه‌های حضرت امام (ره)، و بویژه نظرات و رهنمودهای مقام معظم رهبری در کلیت این مدل کاملاً مورد توجه بوده است.

این مقاله در اختصار تام و بدون اینکه در مقام گردآوری و آرایه مستندات باشد، تنها کلیت بحث را مطرح کرده و گاه به اشاراتی در پاورقی‌ها اکتفا کرده است، چرا که هدف اصلی آن، طرح ایده‌ای است که می‌تواند جهت حرکت برای تدوین الگو را ترسیم کند و نمای کلی بحث را نشان دهد.

این مقاله به دنبال دو مقاله دیگری که نویسنده پیش از این درباره "نقشه راه تدوین الگو" و "نظریه اسلامی پیشرفت" آرایه کرده است و به عنوان حلقه سوم از این سلسله تألیف شده و البته به ضرورت، برخی از نکات مقالات پیشین به اشاره‌ای تکرار شده، یا بعضاً اصلاح و تکمیل شده است.

این پژوهش بر اساس شاخص اصلی و دال محوری "تفکر و تعقل و حکمت" در طراحی الگو، گامی در جهت آرایه مدل مفهومی مؤلفه‌های پیشرفت برداشته است. این مدل در سه لایه مرکزی، میانی و بیرونی طراحی شده و مجموعاً چهارده مؤلفه را به عنوان یک شبکه مفهومی منسجم و جامع که در "تبیین" و "تحقق" از یکپارچگی و ارتباط متقابل برخوردارند، پیشنهاد داده است. جامعه مطلوب از نظر اسلام که این مدل بر آن تأکید دارد، عبارت است از: جامعه‌ای حکیم و خردورز، مؤمن و دین‌باور، متخلق و مؤدب، فعال و مجاهد، اهل علم و معرفت، ولایی، مستقل، آزاد و آباد، سالم و امن، مرفه و منضبط، و قانونمند و عادل. طراحی الگوی خرد پیشرفت بخش‌ها و مناطق و تعریف وظایف و رسالت نهادها و مراکز علمی و اجرایی برای مشارکت در این مسیر، بر اساس همین الگو انجام می‌پذیرد.

## فرهنگ و اقتصاد

ادامه از صفحه ۱

مجموعه فرمول‌های یکپارچه و جامع است. این یکپارچگی به لحاظ ساختاری و فرایندی تاکنون میسر نبوده است. الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به عنوان نقشه جامع حرکت کشور به شرطی این تقیصه بزرگ را مرتفع خواهد کرد که الگوی اقتصاد و فرهنگ به مثابه کالبدی یکپارچه طراحی شود و معنویت اسلامی روح این کالبد باشد.

طرح هدفمندی یارانه‌ها مصداق تأثیر و تأثر متقابل فرهنگ و اقتصاد است. رفتار مردم نسبت به مرحله اول و دوم این طرح فقط ناشی از وضع اقتصادی و سیاسی کشور نبود، بلکه بیشتر ناشی از فرهنگ عمومی جامعه ایران بود. لذا در شرایط اقتصادی و سیاسی متفاوت، مردم رفتار تقریباً یکسانی از خود بروز دادند. مهندسی فرهنگ و اقتصاد کشور نیازمند

## جوانان و الگو



## نشست مشترک دبیران انجمن‌های علمی دانشجویی و دبیرخانه پنجمین کنگره پیشگامان پیشرفت برگزار شد



نشست مشترک دبیرخانه پنجمین کنگره پیشگامان پیشرفت و دبیران انجمن‌های علمی دانشجویی دانشگاه‌های تهران با هدف تبیین اهداف و محورهای کنگره و مشارکت انجمن‌های علمی در ترغیب و دعوت از دانشجویان برای مشارکت در کنگره برگزار شد.

به گزارش واحد ارتباطات مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، در این نشست علمی متقیان، سرپرست دبیرخانه پنجمین کنگره پیشگامان پیشرفت با اشاره به اهداف کنگره و تبیین محورهای برگزاری آن، از انجمن‌های علمی خواست تا با اقدامات عملی، زمینه مشارکت بیشتر دانشجویان در این کنگره را فراهم آورند.

وی در این خصوص با اشاره به نقش پررنگ انجمن‌های علمی دانشجویی در فعالیت‌های علمی دانشجویی، به تشریح زمینه‌های همکاری این انجمن‌ها با کنگره پرداخت و از پذیرش مقالات، تک نگاشت‌ها، اشعار، فیلم‌های کوتاه جوانان دانشجو و هنرمندان جوان با موضوعات پیشرفت در پنجمین کنگره پیشگامان پیشرفت خبر داد.

وی اظهار داشت: دانشجویان و هنرمندان جوان علاقه‌مند به فیلم‌سازی می‌توانند آثار خود شامل یکی از گونه‌های فیلم مستند، فیلم کوتاه، پویانمایی و یا نماهنگ مرتبط با محورهای پنجمین کنگره پیشگامان پیشرفت را برای رقابت در بخش فیلم کوتاه این کنگره ارسال کنند.

وی گفت‌وگوهای سازنده در زمینه مباحث مربوط به پیشرفت در بین جوانان

خصوصاً دانشجویان و مهیا کردن بسترهای لازم برای مشارکت و حضور فعال دانشجویان در مراحل تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت را از دیگر اهداف برگزاری این کنگره برشمرد.

سرپرست دبیرخانه پنجمین کنگره پیشگامان پیشرفت، با تشریح محورهای چهارگانه این کنگره خاطر نشان کرد: محورهای اعلام شده برای کنگره با عناوین «پیشرفت اقتصادی»، «پیشرفت فرهنگی و معنوی»، «پیشرفت اجتماعی» و «پیشرفت علم و فناوری» با شعار سال یعنی «اقتصاد و فرهنگ با عزم ملی و مدیریت جهادی»، مطابقت دارد و اظهار امیدواری کرد با فضای ایجاد شده در جامعه، مشارکت دانشجویان در طرح مباحث مربوط به کنگره قابل توجه باشد.

وی ادامه داد: دانشجویان می‌توانند آثار قلمی و هنری خود در این محورها را از طریق پایگاه اطلاع رسانی [kpi.ir](http://kpi.ir) به دبیرخانه کنگره ارسال و برای شرکت در کنگره ثبت نام کنند. متقیان ادامه داد: از دانشجویانی برای حضور در کنگره دعوت به عمل می‌آید که در موعد مقرر با ثبت نام در وبگاه، آمادگی خود را برای حضور در کنگره اعلام کرده باشند.

همچنین در این نشست، دبیران انجمن‌های علمی به تشریح دیدگاه‌های خود در مورد نحوه مشارکت در برگزاری کنگره پرداخته و سوالات خود در این زمینه را مطرح کردند.



استاد دانشگاه تهران در نهمین نشست اندیشه‌ورزی مطرح کرد:

## نگاهی فراتر از باورهای کلیشه‌ای به فرزندآوری بانوان بعد از ۴۵ سالگی



و عقلانی و سن تقویمی و شناسنامه‌های است، به وجود برخی باورهای کلیشه‌ای نه چندان خوشایند دیگر پیرامون سن مطلوب ازدواج مانند باور به لزوم بودن سن دخترها نسبت به پسرها در زمان ازدواج اشاره کرد و با تأکید بر عدم وجود دلایل عقلانی جهان‌شمول برای چنین باوری، آن را یکی دیگر از اصلی‌ترین موانع فرهنگی ازدواج در جامعه ایران اسلامی دانست.

رئیس اندیشکده خانواده مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت از همه کارگزاران فهیم و دانشمندان حکیم و صاحب‌نظران خبره، روان‌شناسان و مشاوران بصیر و دلسوزان ارزش‌های دینی در جامعه اسلامی خواست تا با عنایت به اصول عرشی کفویت در ازدواج، همواره تلاش نمایند به دور از برخی باورهای کلیشه‌ای و نگرش‌های بازدارنده و نامعقول، با بازشناسی و زدودن برخی از موانع فرهنگی و عوامل بازدارنده، راه را برای ازدواج‌های به‌هنگام و موفق باز کنند و در فراهم نمودن بستر مطلوب ازدواج برای همه داوطلبان ازدواج، در هر سنی که باشند، از هیچ کوششی دریغ ننمایند.

ایرانی نسبت به یکصد سال گذشته حدود دو برابر شده است. در واقع، سلامت زیستی و پویایی حیاتی دختران ۴۰ ساله امروز همانند دختران ۲۰ ساله چهل تا پنجاه سال گذشته است و مطلقاً روا نیست که در مخاطب قرار دادن دختران مجرد ۴۰ سال به بالا که عموماً از نظر زیستی و روانی آمادگی کامل برای ازدواج موفق و فرزندآوری مطلوب دارند اصطلاحات فوق‌العاده قدیمی نظیر «پیر دختر» را - که نشان از واماندگی فرهنگی و دور بودن از یافته‌های پژوهش‌های نوین و جهان‌شمول است - به زبان جاری نمود و علاوه بر ایجاد اضطراب و تعارض در آنها و خانواده‌های ایشان مانع فرهنگی دیگری را به موانع ازدواج افزود.

دکتر افروز ادامه داد: استانداردهای بهداشتی نسبت به گذشته فوق‌العاده فراگیر شده است و خوشبختانه خانم‌ها با بیشترین سلامت زیستی و مراقبت‌های بهداشتی برخوردار بوده و به دور از بسیاری از آسیب‌های گذشته می‌توانند در هر سنی ازدواج نمایند. دکتر افروز با یادآوری این نکته که سن حقیقی انسان، برآیندی از سن زیستی و اطلس ژنتیکی و کروموزومی، سن روانی

در آموزه‌های عقلانی و جهان‌شمول دینی و در فرهنگ‌های متعالی در گستره جغرافیایی زمین، هیچ سقف سنی‌ای برای ازدواج تعیین نگردیده است؛ چرا که همه زن‌ها و همه مردها برای همیشه زندگی، به ویژه در سال‌های سالمندی و پیری، بیشتر به آرامش نیاز دارند و ازدواج برای داوطلبان دل‌آرام ازدواج در هر سنی، ارزشمند و مطلوب است. وی با بیان این نکته که زندگی بدون همسر و مجرد ماندن آقایان و به ویژه خانم‌ها به صرف اینکه سن ایشان بالای ۴۰، ۵۰، ۶۰ و حتی بیشتر از ۷۰ سال می‌باشد، نمی‌تواند در قاموس هستی و از منظر خالق زوج‌آفرین، امری میمون و مطلوب باشد گفت: نباید خانم و یا آقای که از ازدواج ناموفقی را در گذشته تجربه نموده و یا به دلایلی همسر قبلی‌اش را از دست داده است، اندیشه ازدواج مجدد، مطلوب و دل‌آرامی را از دست بدهد ولو آنکه در سنین کهنسالی به سر می‌برد.

استاد ممتاز دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران اضافه کرد: امید به زندگی در نیم قرن گذشته در جمعیت زنان و مردان به طور قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته است، به گونه‌ای که میانگین عمر خانم‌های

نهمین نشست اندیشه‌ورزی با موضوع «ازدواج در آئینه سن زیستی و روانی و فرزندآوری بعد از ۴۵ سالگی؛ نگاهی فراتر از باورهای کلیشه‌ای» و با سخنرانی دکتر غلامعلی افروز، استاد ممتاز دانشگاه تهران، در مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت برگزار شد. دکتر افروز با اشاره به اینکه خانواده، برترین بستر آرامش‌گری متقابل زن‌ها و شوهرها است، گفت: یاد خدا و آرامیدن در کنار همسری دل‌آرام و آرامش‌آفرین، دو منبع اصلی آرامش وجود انسان است. احساس امنیت درون و دل‌آرامی در گستره حیات حق همه داوطلبان ازدواج برای همیشه زندگی است.

رئیس اندیشکده خانواده مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با یادآوری این نکته که هدف غایی ازدواج، احساس آرامش و تجربه خوشبختی است و دیگر عملکردهای ازدواج همچون رضای مطلوب و مشروع تمایلات جنسی و کشش‌های نفسانی و فرزندآوری از پیامدها و نتایج قهری ازدواج است و نه هدف اصلی آن، در پاسخ به این پرسش که آیا می‌توان برای ازدواج، یک سقف محدود سنی را تعیین و تعریف نمود تأکید کرد که

## هست‌ها و بایدها در حوزه خانواده

مهم تر از آن شاخص پایداری ازدواج در بین خانم‌ها و آقایانی که از نظر سنی به هم نزدیک هستند، وضعیت مناسب تری را نشان می‌دهد. به همین منظور تأکید بر کمتر بودن سن خانم‌ها نسبت به آقایان در امر مهم ازدواج هیچ توجیه عقلی و علمی ندارد. آنچه مهم است داشتن درک عمیق از معنی و مفهوم کفویت و همسانی حقیقی در زوجیت با اندیشه نیل به احساس آرامش ماندگار و تجربه خوشبختی حقیقی است.

اندیشکده خانواده با محور قرار دادن نقشه راه در سال اقتصاد و فرهنگ با عزم ملی و مدیریت جهادی، اهتمام خود را بر تبیین منطقی مسائل حوزه خانواده و مهندسی آن بر اساس آموزه‌های دینی و ملی مبذول می‌دارد و همه اندیشمندان و نخبگان جامعه را که دغدغه کارآمدی این نهاد را دارند، دعوت به همفکری و هم‌اندیشی در این جهاد مقدس می‌نماید. امید است سال پیش رو، سال تحول در اندیشه و رفتار و اصلاح ساختار و محتوای نهاد «خانواده» بر اساس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و دست‌یابی به خانواده مطلوب و مورد نظر باشیم.

ممتاز دانشگاه تهران در نشست تخصصی با عنوان «ازدواج در آئینه سن زیستی و روانی و فرزندآوری بعد از ۴۵ سالگی، نگاهی فراتر از باورهای کلیشه‌ای» اظهار داشتند: سن حقیقی برآیندی از سن زیستی و اطلس ژنتیکی و کروموزومی، سن روانی و عقلانی و سن تقویمی و شناسنامه‌ای است. با افزایش میانگین سن و گستره دامنه عمر خانم‌ها نسبت به آقایان و فزونی قابل توجه خانم‌ها در اکتساب مدارج دانشگاهی، دیگر زیننده نیست که بعضی از روان‌شناسان و مشاوران به معیارهای سنتی و کلیشه‌ای منسوخ شده از قبیل کمتر بودن سن خانم‌ها در ازدواج موفق به عنوان یک اصل تأکید داشته باشند. چنین نگاهی نشان از واماندگی علمی و فرهنگی و فاصله گرفتن از حقیقت است. ایشان در ادامه افزودند: از مطالعه ازدواج‌های انجام شده طی ۵ سال گذشته به روشنی در می‌یابیم که بر خلاف شیوه‌های سنتی و کلیشه‌ای رایج در گذشته، فراوانی بالا بودن سن آقایان نسبت به خانم‌ها به هنگام ازدواج کاهش یافته و از سوئنی فراوانی هم سنی و حتی کمتر بودن سن آقایان نسبت به خانم‌ها افزایش قابل ملاحظه‌ای داشته است و

خانواده، ازدواج را امری قدسی دانسته اند و از هر گونه تحول و پیشرفتی را که باعث تضعیف نهاد خانواده شود، به عنوان پسرقت یاد کرده اند. در همین راستا معظم له همواره خواستار تقویت نهاد خانواده و حذف تشریفات زائد از این پدیده عرشی می‌باشند. به رغم توصیه‌های دینی و اهتمام مسئولین در برنامه‌های توسعه کشور، آمارهای موجود حکایت از رشد طلاق و کاهش نسبی ازدواج و بروز بسیاری مشاجرات و ناسازگاری‌ها و پرخاشگری دارد که بسیار تأمل برانگیز و تاحدی نیز نگران کننده است.

اندیشکده خانواده با نقد تعدادی از برنامه‌های صدا و سیما و دیگر نهادهای مسئول، بر اجرائی شدن اصول مرتبط با نظام خانواده در قانون اساسی تأکید و آن را موجب مصونیت و تحکیم و تعالی این نهاد می‌داند. محوریت آرامش در برنامه‌های اجتماعی و فرهنگ‌سازی در حوزه ازدواج بر اساس آموزه‌های دین مبین اسلام و پرهیز از کاربرد ادبیات سخیف و عامیانه از توصیه‌های این اندیشکده می‌باشد. آقای دکتر افروز رئیس محترم اندیشکده خانواده مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و استاد

اندیشکده خانواده در ادامه مباحث برنامه ریزی شده خود، مسائل بنیادین حوزه خانواده را به منظور آگاهی از وضعیت موجود تبیین و در قالب یک طرح پژوهشی در معرض نقد صاحب‌نظران و اندیشمندان قرار داد است تا فضای گفت‌وگویی و مشارکت‌نخبگانی را در این حوزه سترگ و راهبردی تقویت و تعمیق بخشد. همان طور که می‌دانیم صاحب‌نظران علوم اجتماعی و رفتاری بر محوری بودن نهاد «خانواده» تأکید و از آن به عنوان بافت اصلی و سلول اولیه دیگر نهادهای اجتماعی یاد می‌کنند. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اصل دهم، «خانواده» را واحد بنیادی جامعه دانسته و مقرر داشته، کلیه قوانین و مقررات در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی صورت پذیرد. حضرت امام خمینی (ره) معمار بزرگ انقلاب اسلامی بر ازدواج بهنگام و آگاهانه تأکید و برنامه دین مبین اسلام را کامل‌ترین برنامه برای ازدواج و تربیت فرزند توصیف کرده اند. حضرت آیت الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز ضمن رصد نظام



## تدوین سیستم خط مشی گذاری فرهنگی آینده‌نگر با استفاده از هم افزائی مدل‌ها



این مقاله توسط آقایان دکتر علی اصغر پورعزت، استاد مدیریت دانشگاه تهران، محمدرضا باقری و محمدمهدی مظاهری و خانم شهلا باقری میاب نگاشته شده و در نشریه علمی پژوهشی راهبرد فرهنگ در تابستان ۹۲ منتشر شده است. این مقاله با مروری بر مدل‌های مطرح در خط مشی گذاری عمومی، سعی دارد تا با بررسی نقاط قوت و ضعف کاربرد آن مدل‌ها در بخش فرهنگ و با استفاده از هم افزائی نمودن آنها به ارائه یک سیستم خط مشی گذاری فرهنگی آینده‌نگر پردازد چرا که با استفاده از مدل‌ها می‌توان مسیر و فرایند خط مشی گذاری و روش به کارگیری در تعیین خط مشی را مشخص کرد. نگارندگان معتقدند در کشور ما، شورای عالی انقلاب فرهنگی به مثابه مرجع عالی تنظیم و تدوین خط مشی‌های فرهنگی کشور، نقش

مهمی بر عهده دارد. در این مقاله نیز با اتکا به مطالعات اکتشافی و پژوهش میدانی صورت گرفته، ضمن بررسی مدل‌ها و فراگردهای خط مشی گذاری آن شورا، در نهایت مدلی برای خط مشی گذاری در این عرصه ارائه گردیده است. از این رو پژوهش پیش رو، ماهیت توصیفی و استنباطی دارد و در آن به طراحی مفهومی مدل پرداخته شده است. همچنین برای مباحث نظری آن از روش مطالعات کتابخانه‌ای و برای تحلیل خط مشی‌ها و مدل تحقیق از فنون تحلیل محتوا و تجزیه و تحلیل سیستم بهره گرفته شده است. در این راستا ضمن تحلیل محتوا و تحلیل خط مشی‌های کلان شورای عالی انقلاب فرهنگی در حوزه فرهنگ، با استفاده از تعاریف عملیاتی و شاخص‌های برگرفته از مدل‌های موجود، سیر تدوین و تنظیم خط مشی مربوطه بررسی شده تا نوع مدل به کار رفته، تشخیص داده شود.

موانع اجرای سیاست‌های فرهنگی کشور طی برنامه‌های اول تا چهارم توسعه:

### بررسی تجربیات مدیران فرهنگی



این عوامل در قالب مدلی عرضه شود. در این تحقیق که با روش تحلیل مضمونی انجام شده است طی ۳۲ مصاحبه کیفی نیمه ساخت یافته با خبرگان و مجریان سیاست‌های فرهنگی کشور و تحلیل و کدگذاری آنها با کمک نرم افزار MAXQDA، در سه مرحله کدگذاری توصیفی، کدگذاری تفسیری و یکپارچه سازی، ۵۵۵ کد، ۲۴۸ مضمون توصیفی و ۲۲ مضمون تفسیری تولید شده که نهایتاً در مدل آسیب شناختی اجرای سیاست‌های فرهنگی کشور طی برنامه‌های اول تا چهارم توسعه یکپارچه گردیده اند. مدل حاصل این تحقیق، به تحلیل عوامل بازدارنده اجرای سیاست‌های فرهنگی در ۵ حوزه «نظام سیاست گذاری کلان کشور»، «نظام فرهنگی کشور»، «فرهنگی کشور»، «جامعه (مردم)» و «تعامل نظام فرهنگی و جامعه» می پردازد.

این مقاله توسط آقایان دکتر سیدمهدی الوانی، استاد مدیریت دانشگاه علامه طباطبایی، فتاح شریف زاده، بهروز رضایی منش و مجید مختاریان پور نگاشته شده و در دوفصلنامه علمی پژوهشی مدیریت راهبردی در تابستان ۹۲ منتشر شده است. نگارندگان معتقدند بررسی برنامه‌های اول تا چهارم توسعه در بخش فرهنگ نشان می‌دهد که تنها بخشی از سیاست‌های فرهنگی مندرج در این برنامه‌ها اجرا شده و تا رسیدن به نتایج مطلوب، راه درازی در پیش است. اگر از منظر دانش سیاست گذاری به این مسئله نگریسته شود از علل عمده این عدم اجراء عوامل بازدارنده اجرای سیاست‌های فرهنگی کشور هستند. در این تحقیق تلاش شده است با بهره گیری از تجربیات و دیدگاه‌های مجریان سیاست‌های فرهنگی کشور طی ۲۱ سال گذشته و نیز خبرگان عرصه فرهنگ، علل و عوامل این امر، استخراج و تعاملات

### تحلیل الگوی پیشرفت ایرانی اسلامی

#### از منظر مقام معظم رهبری

#### (رویکرد برنامه ریزی راهبردی در دهه چهارم انقلاب)

این مقاله توسط آقایان دکتر امیر حبیب‌پوری و دکتر عباس نیاوند، دکتری مدیریت سیستم‌ها و مدرس دانشگاه نگاشته شده و در فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال چهاردهم، بهار ۱۳۹۰ منتشر شده است. نگارندگان معتقدند بسیاری از کشورهای جهان سوم، با مشاهده رفاه مادی غرب، آموزه‌های غرب را سرلوحه اقدامات خویش قرار دادند. بخشی از این آموزه‌ها، شرط وصال و وصول به توسعه را در قبول عقب ماندگی و دور ماندن از قافله تمدن دانسته و برای جبران این فاصله، دست شستن از سنت، چنگ زدن به دامان سکولاریسم و از سر تا پا غربی شدن را تجویز می‌نمود. تامل در روزگار جوامع پذیرشگر نسخه‌های غربی توسعه، نشان از سردرگمی، بحران در هویت، شورش‌های اجتماعی و ... می‌دهد. از آنجا که رویکرد توسعه غربی، همواره با آنچه که مطمح نظر جمهوری اسلامی است، در تضاد و تناقض بوده و انعکاس آن در فحوای کلام مقام معظم رهبری، از سال‌های دور و انحلال سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی در ابتدای تشکیل

دولت نهم، شاهی بر این مدعاست. لذا مقاله حاضر می‌کوشد تا ضمن نقد الگوی تجویزی توسعه غرب برای جوامع جهان سوم، لزوم تحول در دهه چهارم انقلاب بر مبنای الگوی پیشرفت ایرانی اسلامی در چهار عرصه فکر و اندیشه، علم و فناوری، زندگی و البته همه این سه عرصه در سایه سار معنویت که به نحو تفکیک ناپذیری مبداء و معاد، دنیا و آخرت و ... در آن، در هم تنیده است را تبیین نماید. نتایج حاصل از این تحقیق نشان می‌دهد که با گام برداشتن در این چهار عرصه، گام‌های تحول به سوی پیشرفت مورد نظر هدایت خواهد گردید. در این میان عرصه فکر در سایه سار معنویت، به عنوان اولین عرصه پیشرفت، موجبات رشد و تعالی اندیشه‌های علم و فناوری را در کشور فراهم خواهد نمود. عرصه اخیر، شتاب دهنده پیشرفت در عرصه زندگی در سایه سار عرصه معنویت خواهد بود و به نحوی که شاهد خواهیم بود، این چهار عرصه در هم ممزوج و یکی از دیگری جدا نیست. از سوی دیگر نقش مردم در این الگو بسیار برجسته است.

### الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

#### و نقش نیروهای مسلح

این مقاله توسط آقای دکتر سید ضیاءالدین قاضی زاده، استادیار دانشگاه امام حسین (ع) نگاشته شده و در فصلنامه راهبرد دفاعی، در زمستان ۱۳۸۹ منتشر شده است. نگارنده معتقد است موضوع تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت مدتی است که از سوی مقام معظم رهبری مطرح گردیده است. به نظر می‌رسد که عزم ملی در حال شکل‌گیری است که سندی بالادستی فراتر از سند چشم‌انداز ایران ۱۴۰۴، تحت عنوان الگو یا همان نقشه راهی جامع برای توسعه و پیشرفت کشور تهیه گردد. با توجه به آنکه در این الگو باید افزون بر بخش‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی نظام به بخش دفاع نیز توجه ویژه گردد، بنابراین نظامیان و متولیان بخش دفاع و امنیت کشور

نیز باید در تعامل با این حرکت و عزم ملی قرار گرفته تا الگوی دفاعی مناسبی برای پیشرفت شکل بگیرد و همه ابعاد و ویژگی‌های مورد نظر برای طراحی «نظام دفاعی هوشمند همه جانبه» مورد توجه و اقدام قرار گیرد. این مقاله با مرور مختصری بر ادبیات مربوط به مفهوم توسعه و رشد اقتصادی و پیشرفت، به بررسی مفهوم و ابعاد الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت پرداخته و الزام‌ها و ضرورت‌های الگوی مزبور در آن معرفی شده است. همچنین این تحقیق با مروری بر ساختار و سلسله مراتب برنامه‌ریزی توسعه در جمهوری اسلامی ایران به بررسی نقش نیروهای مسلح در تدوین الگوی مزبور پرداخته و راهکارها و پیشنهادهایی نیز در انتها ارائه شده است.



## معنویت در متون نظم و نثر فارسی

اندیشکده معنویت نیز در تایید افکار بلند فردوسی در تحسین و تکریم عدالت و معنویت با بیان شعری از این شاعر بزرگ گفت:

تو گفستی که من دادگر داوم  
به سختی ستم دیده را یاورم  
همم داد دادی و هم داوری  
همم تاج دادی و هم انگشتری  
ازین بیشتر اندرین جای تنگ  
نخواهم که دارد روانم درنگ

آقای دکتر آذربایجانی نیز کاربردهای معنویت در متون نظم و نثر فرهنگ و ادب فارسی کهن را دستمایه ارزشمندی برای تبیین درست و آگاهی از فراز و نشیب واژه «معنویت» در گذر تاریخ دانست و اظهار داشت: ما برای فهم درست معنویت نیازمند شبکه مفهومی آن در گذر زمان هستیم. از این رو لازم است کاربرد این واژه را در فرهنگ و ادب فارسی و همچنین ادبیات دینی مورد بررسی دقیق قرار دهیم و انجام این کار منوط به تعریف چند پروژه و برون سپاری آن به پژوهشگاه‌ها و یا افراد واجد شرایط می‌باشد.

اعضای اندیشکده معنویت در ادامه مباحث تخصصی مرتبط با حوزه معنویت، بخشی از مسائلی بنیادین این حوزه را به منظور نقد و بررسی موشکافانه اندیشمندان و نخبگان علمی فهرست و اعلام نمودند. بر همین اساس از جامعه نخبگانی کشور انتظار می‌رود با مراجعه به سایت مرکز الگو، اندیشکده را از دیدگاه‌های ارزشمند خود بهره مند نمایند. امید است سال پیش رو، سالی با نشاط و سرشار از معنویت در پیمودن جاده خوشبختی و سعادت برای فرزندان رشید این مرز و بوم باشد.

معنویت همانند بسیاری از باورها و اندیشه‌های بشری در گذر زمان و فرهنگ و تمدن بشری در قامت و نقش‌های متعددی ظاهر شده است. نظر به اهمیت آگاهی از فرایند تحول و تطور این مفهوم در فهم درست آن، اندیشکده معنویت بر آن است تا در ادامه سلسله نشست‌های تخصصی خود موضوع معنویت را در متون نظم و نثر کهن فارسی و متون وحیانی به ویژه قرآن حکیم و سیره نبوی و علوی مورد بحث و بررسی قرار دهد. آقای دکتر شهرستانی عضو محترم اندیشکده معنویت در پنجمین نشست تخصصی اندیشکده گفت: آثار شاعرانی چون فردوسی، مولانا، سنائی، سعدی و حافظ در حوزه نظم قدیم و کیمیای سعادت اثر جاویدان امام محمد غزالی، قابوس نامه اثر ارزشمند امیر عنصر المعالی کیکاووس، رسائل خواجه عبدالله انصاری، کشف الاسرار میبدی، خمسه نظامی و مرصاد العباد شیخ نجم الدین رازی از متون نثر قدیم دارای مباحث ارزشمندی در حوزه عرفان و معنویت می‌باشد. ایشان با اشاره به توصیف فردوسی از عملکرد ضحاک در خوار شمردن هنر و جابجایی ارزش‌ها در گذر تاریخ گفت:

چو ضحاک شد بر جهان شهریار  
برو سالیان انجمن شد هزار  
نهان گشت کردار فرزنانگان  
پراکنده شد کام دیوانگان  
هنر خوار شد، جادوئی ارجمند  
نهان راستی، آشکارا گزند  
شده بر بدی دست دیوان دراز  
به نیکی نرفتی سخن جز به راز  
آقای دکتر احمدی رئیس محترم

## اندیشکده اقتصاد و تشکیل حلقه‌ها و کانون‌های تفکر دانشجویی

و با انگیزه و با هدف اصلی گفتمان‌سازی در یک بستر طبیعی و بدون از تشریفات غیر ضرور شکل می‌گیرد. اعضای موسس حلقه، اسامی و مشخصات و سوابق علمی و کاربردی خود، عنوان و حیطة موضوعی حلقه را به معاونت علمی مرکز اعلام می‌نمایند. معاونت هماهنگی به همراه اندیشکده اقتصاد، پس از بررسی، مجوز لازم برای تشکیل حلقه را برای دوره سه ساله صادر خواهد کرد. هر یک از حلقه‌ها موظف می‌شوند تا به تشکیل جلسات گروهی خود پرداخته و در فواصل زمانی معین گزارشی از مجموعه نتایج بدست آمده ارائه دهند. در ضمن بودجه‌ای سالانه برای هر حلقه در نظر گرفته می‌شود.

اندیشکده اقتصاد بر آن است تا حلقه‌هایی را در دانشکده‌های اقتصاد دانشگاه‌هایی چون دانشگاه تهران، دانشگاه امام صادق (ع)، دانشگاه علامه طباطبائی و دانشگاه شهید بهشتی در موضوعاتی چون معنای پیشرفت اسلامی اقتصاد، مبانی قریه و بعیده الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، روش‌شناسی اقتصاد اسلامی و مقایسه هر یک از نظریات توسعه با پیشرفت اسلامی تشکیل دهد.

رهبر معظم انقلاب همیشه به لزوم استفاده از نیروهای جوانان تأکید داشته‌اند بالاخص در کاری چون تدوین و اجرای الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت که تبلور کاری نوآورانه، بزرگ، بلندمدت، عمیق و مخلصانه است. ایشان در دیدار با شورای عالی مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در اسفند ۱۳۹۱ بر همین موضوع تأکید داشتند و فرمودند «در این حرکت باید ضمن پرهیز از هرگونه شتاب‌زدگی، از تجربه‌های جدید و استعداد های جوان نیز استفاده شود تا موتور حرکت، هیچ‌گاه خاموش نشود». ایشان با اشاره به حضور دانشمندان جوان و پرتانگیزه و بانشاط کشور در مراکز علمی پیشرفته همچون فناوری‌های نانو و هسته‌ای و همچنین مراکز صنایع دفاعی تأکید کردند: «باید به جوان‌ها اعتماد کرد، زیرا جوان و انگیزه و نشاط او تمام‌نشدنی است.»

با توجه به این امر مهم اندیشکده اقتصاد در نظر دارد تا در این سال ۱۳۹۳ به تشکیل حلقه‌ها و کانون‌های تفکر دانشجویی در چند دانشگاه شهر تهران بپردازد. هدف اولیه از تشکیل هر یک از این حلقه‌ها که با مشارکت یک عضو هیأت علمی و ۵ نفر از دانشجویان فعال

## پنجمین کنگره پیشگامان پیشرفت در اردیبهشت‌ماه برگزار می‌شود

زمینه اصلی محتوایی این کنگره «جوانان ایرانی و پیشرفت اسلامی ایرانی» است، محورهای کنگره با توجه به فعالیت‌های اندیشکده‌های مرکز و محتوای علمی‌ای که هر یک از اندیشکده‌ها در دستور کار دارند تعیین شده که بر اساس آن، تفکر جوانان و دانشجویان در تهیه محتوای علمی الگو دیده خواهد شد. سرپرست دبیرخانه کنگره، محورهای پنجمین کنگره را که به موضوع پیشرفت اختصاص داده شده در ۴ محور «پیشرفت اقتصادی»، «پیشرفت فرهنگی و معنوی»، «پیشرفت اجتماعی» و «پیشرفت علم و فناوری و نوآوری» عنوان کرد و از دانشجویان به ویژه دانشجویان تحصیلات تکمیلی درخواست کرد نظرات و مقالات خود را در این محورها به دبیرخانه کنگره ارسال کنند.

دانشجویان علاقه‌مند در مرکز همایش‌های بین‌المللی دانشگاه شهید بهشتی برگزار می‌شود. وی که از سوی دکتر واعظ زاده، رئیس شورای عالی و رئیس مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به این سمت منصوب شده است درباره اهداف برگزاری این کنگره اظهار کرد: هدف مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت از برگزاری چنین کنگره‌هایی، بستر سازی برای حضور جوانان در مراحل مختلف تدوین الگو است.

وی ادامه داد: فراهم نمودن زمینه مناسب برای بهره‌مندی از دیدگاه‌ها و ایده‌های اصیل و مستقل جوانان و دانشجویان ایرانی و تشویق آنان برای فراهم نمودن وسایل پیشرفت کشور از دیگر اهداف برگزاری این کنگره است. وی اضافه کرد: با توجه به اینکه

ادامه از صفحه ۱

## فراخوان پنجمین نشست اندیشه‌های راهبردی با موضوع نظام

### مردم سالاری دینی

- ۱۰- مکانیزم‌های کارآمدی در نظام مردم سالاری دینی
- ۱۱- کارنامه نظام مردم سالاری دینی
- ۱۲- تطور و تکامل نظام مردم سالاری دینی در دو بُعد نظری و عملی
- ۱۳- نسبت نظام مردم سالاری دینی با فرق و مذاهب اسلامی
- ۱۴- نقش و سهم نظام مردم سالاری دینی در شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی به منظور آگاهی از چارچوب و ضوابط تهیه مقالات به وبگاه نشست <http://n5.dnar.ir> مراجعه فرمایید.

ادامه از صفحه ۱

- ۵- ساختار منطقی و طبقه‌بندی موضوعات نظام مردم سالاری دینی
- ۶- مقایسه نظام مردم سالاری دینی با نظام دموکراسی لیبرال
- ۷- نظام مردم سالاری دینی و ساختار قدرت
- ۸- مشارکت سیاسی در نظام مردم سالاری دینی
- ۹- اصول روابط بین‌الملل در نظام مردم سالاری دینی

چکیده مقاله

دبیر کمیته اجرایی سومین کنفرانس الگو:

امکان شرکت دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی در کنفرانس



دکتر حمیدرضا فرهنگ، دبیر کمیته اجرایی سومین کنفرانس الگو گفت: با توجه به تقاضاهای مطرح شده و ارتباط موضوع و فراهم نمودن امکان مشارکت علمی دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی (کارشناسی ارشد و دکتری) در کنفرانس و نیز با عنایت به موافقت کمیته اجرایی مقرر شده است دانشجویان مقاطع دکتری بتوانند بدون مقاله و صرفاً به عنوان استفاده کنندگان از مباحث علمی کنفرانس، حضور یابند. وی تأکید کرد لازم است این عزیزان حتماً در وبگاه کنفرانس ثبت نام نمایند تا امکان صدور کارت شرکت کننده برای ایشان فراهم و امور اجرایی مربوطه به

درستی برنامه ریزی و اقدام شود. وی افزود: براساس برنامه زمانبندی اجرایی دبیرخانه کنفرانس، مکاتبه با مدعوان ویژه کنفرانس، سخنرانان مدعو، استادان و محققان ممتاز دانشگاهی و حوزوی، اعضای انجمنهای علمی در رشته های مربوطه، صاحبان آثار علمی در موضوعات مربوطه، ارسال کنندگان مقالات، شرکت کنندگان از ابتدای اردیبهشت ماه انجام خواهد شد و امیدواریم با همکاری همه شرکت کنندگان و دست اندرکاران اجرا شاهد برگزاری کنفرانس در هر دو روز به نحو مناسب و مطلوب و با کیفیت باشیم. علاقه مندان به سایت کنفرانس (tc.olgou.ir) مراجعه نمایند.

معرفی کتاب

اسلام و توسعه



کتاب اسلام و توسعه توسط آقای دکتر علی اخترشهر در ۲۷۲ صفحه نگاشته شده و توسط پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی در سال ۱۳۸۶ منتشر شده است. نگارنده

این اساس مطالب کتاب را در پنج فصل تدوین کرده است. در فصل نخست به مفاهیم و کلیات مشتمل بر توسعه از منظر اسلام و قرآن، روایات معصومین (ع)، امام علی (ع) و اندیشه توسعه،

عدالت اجتماعی و... در فصل دوم به بحث درباره مبانی توسعه در اسلام و غرب با تحلیل مبانی هستی‌شناسی، انسان‌شناسی و جامعه‌شناسی پرداخته است؛ در فصل سوم نظریه‌های توسعه در اندیشه اسلامی را با اشاره به نظرات دانشمندان مسلمانی چون سید جمال‌الدین اسدآبادی، شهید مدرس، شهید مطهری، امام خمینی (ره) مطرح ساخته و در فصل چهارم به نظریه‌های توسعه در اندیشه غرب با ذکر نظرات دانشمندانی چون ادوارد تایلور، اسپنسر، آگوست کنت، امیل دورکیم و... اشاره کرده است. در بخش پایانی نیز به مقایسه توسعه در اسلام و غرب پرداخته است. آسیب‌شناسی توسعه در اسلام مقاله‌ای است که در ضمیمه کتاب گنجانده شده است.

معتقد است مقوله توسعه یکی از اصلی‌ترین مباحثی است که از دهه ۱۹۶۰ به دغدغه‌های اصلی کشورهای جهان سوم و برخی سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی تبدیل شد. تلاش کشورهای جهان سوم برای دستیابی به مطلوبیت‌های مادی زندگی غربی به تعبیر "کشورهای در حال توسعه" منجر شد. نگارنده که به اسلام و توسعه پرداخته است در تعریف توسعه بیان می‌کند که: نگرش اسلام به توسعه بر این پایه استوار است که خداوند سبحان، هستی را آفرید و انسان را در زمین جانشین خود قرار داد تا طبق روش و شریعت الهی به عمران و آبادانی زمین بپردازد... نگارنده ضمن بیان تئوری‌های توسعه، به توسعه از منظر اسلام پرداخته و بر

بین‌المللی

مرکز جایگزین‌های توسعه هند

Centre for Development Alternatives (CFDA)

مرکز جایگزین‌های توسعه (CFDA)، یک مرکز پژوهش دانشگاهی در هند است که در سال ۱۹۹۹ آغاز به کار نموده است. این مرکز در طی این مدت کوتاه به عنوان یک مرکز پژوهش جدی در مطالعات توسعه شناخته شده است. مأموریت CFDA ارتقای زندگی انسان‌ها با اکتشاف و برقراری ارتباط جایگزین از طریق تحقیق، گفتگو، سمینارها و نشریات و حمایت سیاسی و حمایت از موسسات همفکری است. هند و جهان در طول چندین دهه گذشته تغییرات سریعی را تجربه کرده اند. علاوه بر تفسیرهای چندگانه، اصطلاح توسعه در حال حاضر اهمیت یافته است. الگوها و راهبردهای جایگزین برای توسعه به طور جدی در کشور هند و خارج از آن مورد بحث قرار گرفته است. مشکلات و چالش‌های جدید ظهور کرده و هیچ پاسخ روشنی برای آن‌ها وجود ندارد. بنابراین نیاز به راه اندازی یک مرکز، برای ترویج بحث و گفتگو و پژوهش‌های منظم در عرصه‌های بحرانی مربوط به مسائل مختلف توسعه احساس می‌شد. با در نظر گرفتن این نیاز،

CFDA در سال ۱۹۹۹ با ریاست پروفیسور ام. ا. دانتاوالا، رئیس اسبق دانشکده اقتصاد دانشگاه بمبئی راه اندازی شد. اهداف CFDA عبارتند از:

- انجام تحقیقات در مورد موضوعات مربوط به جنبه‌های توسعه با در نظر گرفتن منافع بخش‌های ضعیف‌تر جامعه
- بحث و اشاعه یافته‌های تحقیقاتی در سمینارها و کارگاه‌های آموزشی،
- گسترش بحث‌های آگاهانه و مباحث سیاسی و فعالیت‌ها در سطح منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی،
- انتشار نتایج پژوهش‌ها و گفتگوها به صورت کتاب، گزارش، مقالات پژوهشی و غیره،
- انجام برنامه‌های آموزشی و ظرفیت‌سازی و ترویج فعالیت‌های آموزشی در زمینه‌های مختلف توسعه،
- همکاری و ارتباط با موسسات و سازمان‌های همفکری در سطوح منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی جهت ارتقاء فعالیت‌های CFDA.

معرفی پایان‌نامه و رساله

بررسی رابطه توسعه مالی، تجارت خارجی و رشد اقتصادی در کشورهای منتخب اسلامی

این پایان‌نامه توسط آقای محمد جواد پاک فطرت در مقطع کارشناسی ارشد دانشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه یزد به راهنمایی دکتر سید نظام‌الدین مکیان و مشاورت دکتر منصور زیبایی در سال ۱۳۹۱ نگاشته شده است. نگارنده بیان کرده است از اهداف اساسی هر کشور می‌توان به رشد مستمر اقتصادی و دستیابی به توسعه اقتصادی اشاره نمود. در این زمینه به اعتقاد بسیاری از اقتصاددانان و سیاست‌گذاران، توسعه مالی و تجارت خارجی جزء سیاست‌هایی است که می‌تواند نقش مهمی را ایفا نماید. از این‌رو بررسی تأثیر توسعه مالی و تجارت خارجی بر رشد اقتصادی به عنوان موضوعی مطرح گردیده که مطالعات متعددی از اوایل قرن بیستم به آن پرداخته‌اند. این مطالعه تلاشی است تا رابطه توسعه مالی، تجارت خارجی و رشد اقتصادی در کشورهای منتخب اسلامی طی دوره زمانی ۲۰۱۰-

۱۹۹۱ را مورد بررسی قرار دهد. برای این منظور از روش رگرسیون پانل دیتا استفاده شده است. سپس با استفاده از مدل تصحیح خطای برداری در چارچوب داده‌های پانل، رابطه علی میان متغیرهای مورد استفاده در این مطالعه مورد بررسی قرار گرفته است. در این پژوهش دو الگو معرفی شده: نتایج حاصل از الگوی اول حاکی از آن است که حجم گسترده پول به تولید ناخالص داخلی به عنوان شاخص توسعه مالی تأثیر منفی و معناداری بر رشد اقتصادی دارد. اما شاخص دیگر استفاده شده در الگوی دوم به عنوان شاخص توسعه مالی یعنی اعتبارات اختصاص یافته به بخش خصوصی به تولید ناخالص داخلی، تأثیر مثبت و معناداری بر رشد اقتصادی دارد. همچنین مجموع صادرات و واردات به تولید ناخالص داخلی به عنوان شاخص تجارت خارجی، تأثیر مثبت و معناداری بر رشد اقتصادی دارد.